

ТЕОРЕТИЧНА МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Пахомов І.В., старий викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

Теоретичні моделі соціальної відповідальності особистості розробляли низка науковців (М. Актаєва, Ю. Баранова, С. Гурлева, С. Ковальчук, Т. Костюк, О. Лукашов, М. Сагань, С. Садова та інші). Вони визначали її структуру, чинники, ознаки, рівні розвитку, умови та механізми формування.

На основі врахування результатів теоретичного аналізу соціально-психологічних аспектів соціальної відповідальності педагогічних працівників закладів професійної освіти (далі – ЗПО); єдності її когнітивного, афективного, конативного та ціннісно-мотиваційного компонентів; специфічної поліфункціональності їх праці; єдності різних типів ставлення особистості (до людей, професійної діяльності, суспільства та до себе) нами була розроблена психологічна модель соціальної відповідальності педагога ЗПО, психологічна структура якої включає систему двох підструктур (соціальна та професійна).

Модель розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО (далі – модель) складається з кількох структурних компонентів: процесуального, концептуального та змістовного.

Концептуальний блок моделі включає наступні компоненти: мету, завдання, принципи та умови. В основу моделі закладено мету: розвиток соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО. Завданнями даної моделі є: виробити позитивне ставлення до соціально-відповідальної поведінки та прийняття вимог, що висуваються суспільством; сформувати знання про соціальну відповідальність та рефлексивне їх усвідомлення; створити умови, що забезпечують розвиток соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО.

Основними принципами розвитку соціальної відповідальності педагогів ЗПО є: систематичність, наступність, свідомість та самостійність, практична спрямованість та інші. Умовами розвитку їх соціальної відповідальності є: організація процесу надання знань про соціальну відповідальність; забезпечення інтеграції освітньої та суспільно значущої діяльності; створення професійно-освітнього середовища розвитку соціальної відповідальності; формування позитивного ставлення до соціально-відповідальної поведінки.

До змістовного блоку моделі відносяться наступні компоненти: види, функції, чинники, рівні, положення у часі, структурні елементи та компоненти, критерії, показники та рівні їх сформованості. За видами соціальна відповідальність педагогів ЗПО буває: зовнішня та внутрішня, індивідуальна та колективна, соціальна та професійна.

Визначаємо наступні функції соціальної відповідальності педагогів ЗПО: орієнтуючу (орієнтує у нормах, цінностях, у традиціях суспільства); регулятивну (виражає моральні відносини, комплекс моральних вимог та способів регуляції поведінки у соціумі); трансформаційну (сприяє перетворенню наявних знань на переконання, систему поглядів на світ навколо себе, себе і своє місце у світі).

Також модель враховує чинники соціальної відповідальності педагогів ЗПО: зовнішні (освітнє та соціальне середовище) та внутрішні (індивідуальна-психологічні якості (локус контролю, сприйняття, мислення, уява, емоції, почуття, воля, характер, здібності, досвід, спрямованість); соціально-психологічні (емпатія, рефлексія, взаємовідносини у професійному колективі та інших соціальних групах).

Можна також визначити рівні соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО: мікрорівень (перед власною родиною, педагогічним колективом, здобувачами освіти та їх батьками, адміністрацією ЗПО), мезорівень (перед територіальною громадою, департаментом освіти, органами місцевого самоврядування), макрорівень (державою та суспільному).

За положенням у часі соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО може бути: проспективна (за теперішнє), перспективна (за

майбутнє) та ретроспективна (за минуле). Структурними її компонентами є: суб'єкт (педагог ЗПО), об'єкт (професійні та громадянські обов'язки) та інстанція (зовнішня відповідальність перед учасниками освітнього процесу, адміністрацією ЗПО та суспільством; внутрішня – перед собою).

Соціальна відповідальність педагогів ЗПО має компонентну структуру, що включає когнітивний, афективний, конативний та ціннісно-мотиваційний компоненти. Критеріями сформованості когнітивного компонента соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО виступає соціальна поінформованість та її рефлексивне усвідомлення. Даний критерій розкривають показники: знання про базові соціально схвалювані стратегії рольової поведінки та їх рефлексивне усвідомлення; знання про зміст основних соціальних цінностей та норм та усвідомлення їх особистого та соціального значення.

Критеріями сформованості афективного компонента соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО є емоції, почуття та ставлення до суспільства. Даний критерій розкривають показники: емоції, почуття та ставлення до базових соціально схвалюваних стратегій рольової поведінки; а також до основних соціальних цінностей та норм.

Критерієм сформованості конативного компоненту соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО є соціально-відповідальна поведінка, яка має наступні показники: уміння передбачати та прогнозувати особисті та соціально значущі наслідки своїх дій; здатність до емпатії та рефлексії своєї поведінки; характер атрибуції відповідальності та соціальна активність.

Критерієм сформованості ціннісно-мотиваційного компоненту соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО є їх просоціальна спрямованість, яка проявляється у наступних показниках: просоціальні мотиви, цінності, переконання, ідеали, світогляд.

За цими критеріями та показниками визначається рівень розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО: високий, середній та низький. Її індикаторами є: обсяг знань про соціальну відповідальність, ступінь

усвідомлення її важливості, рівень мотивації її розвитку, рефлексія щодо прийняття на себе відповідальності, емоції у ситуації соціально відповідальної поведінки, усвідомлення соціальної відповідальності як цінності.

Процесуальний блок моделі включає етапи її реалізації та результати. Основними етапами її реалізації є: інформування про сутність соціальної відповідальності та способи її формування; актуалізація життєвого досвіду; мотивація соціально-відповідальної поведінки; створення ситуацій, що потребують соціально-відповідальної поведінки; прийняття рішень та оцінювання їх наслідків за допомогою організації взаємодії та під час суспільно значущої діяльності; - закріплення здобутого досвіду у різних формах суспільно значущої діяльності (освітній, культурно-просвітницькій, соціальному проектуванні, самоуправлінні, волонтерстві тощо), включення в діяльність соціально-професійної групи.

Результатом реалізації програми є розвиток соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО.

Таким чином, створена нами програма розвитку соціальної відповідальності педагогічних працівників ЗПО складається з кількох структурних компонентів: процесуального, концептуального та змістовного. Концептуальний блок моделі включає наступні компоненти: мету, завдання, принципи та умови. До змістовного блоку моделі відносяться наступні компоненти: види, функції, чинники, рівні, положення у часі, структурні елементи та компоненти, критерії, показники та рівні їх сформованості. Процесуальний блок моделі включає етапи її реалізації та результати.